

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Lina Sabaliauskaitė

Specialiosios pedagogikos magistratūros studijų programa

Magistro darbas

Iki mokyklos turėjusių kalbos trūkumų vaikų akademiniai pasiekimai

Darbo vadovė: soc. m. dr. Sigita Girdzijauskienė

Vilnius 2009

TURINYS

Turinys	2
Santrauka	3
Summary	4
Pratarmė	5
1. ĮVADAS	6
1.1. Kalbos problemų samprata	6
1.1.1. Vaiko kalbos raidos prielaidos	6
1.1.2. Kalbos raidos sutrikimai ir jų priežastys	7
1.2. Mokyklinių pasiekimų samprata	9
1.3. Pasiekimų veiksniai.....	10
1.4. Kalbos problemos ir mokykliniai pasiekimai	15
1.5. Tyrimo problema, darbo tikslai ir uždaviniai	17
2. TYRIMO METODIKA	19
2.1. Tiriamieji	19
2.2. Tyrimo metodai	19
2.3. Skaitymo, rašymo bei matematinių pasiekimų įvertinimas	20
2.3.1. Skaitymo pasiekimų įvertinimas	20
2.3.2. Rašymo pasiekimų įvertinimas	20
2.3.3. Matematinių pasiekimų įvertinimas	21
2.4. Tyrimo eiga	22
2.5. Duomenų tvarkymas	22
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS	23
3.1. Kalbos trūkumų analizė	23
3.2. Pirmojo pusmečio matematikos, rašymo, skaitymo pasiekimai	23
3.3. Antrojo pusmečio matematikos, rašymo, skaitymo pasiekimai	27
3.4. Pirmojo ir antrojo pusmečių matematikos, rašymo, skaitymo pasiekimų sąsajos	29
4. REZULTATŲ APIBENDRINIMAS	36
5. IŠVADOS	38
LITERATŪRA	39
PRIEDAI	42

Iki mokyklos turėjusių kalbos trūkumų vaikų akademiniai pasiekimai

SANTRAUKA

Ne visi mokiniai pradėję lankyti mokyklą patiria sėkmę mokydami, ypač vaikai, turėję kalbos problemų. Ne daug darbų, kuriuose atskleistas kalbos trūkumų ryšys su akademiniais pasiekimais mokykloje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vaikų, turėjusių kalbos problemų, akademinis pasiekimus pirmoje klasėje. Tyrimas vyko dviem etapais. Pirmajame etape, kuris vyko laikotarpiu nuo 2006 m. lapkričio iki 2007 m. vasario iširta 50 ikimokyklinio amžiaus vaikų, iš kurių atrinkti 33, turintys kalbos trūkumų, t. y. netariantys vienokių ar kitokių garsų, keičiantys juos kitais ir panašiai. Antrajame etape, kuris vyko 2008 m. gruodžio ir 2009 m. balandžio mėnesiais, dalyvavo 18 vaikų, iš 33 turėjusių kalbos trūkumų pirmame etape bei palyginimui 24 vaikai, neturėję tarties trūkumų. Buvo vertinami vaikų skaitymo, rašymo ir matematinių žinių pasiekimai.

Gauti rezultatai parodė, kad daugiausia vaikų iki mokyklos turėjo fonologinę kalbos sutrikimą – foneminę akustinę dislaliją. Matematinių žinių gebėjimai tarp kalbos trūkumų turėjusių ir neturėjusių vaikų pirmajame ir antrajame pusmečiuose nesiskiria. Kalbos trūkumų turėję vaikai pirmajame pusmetyje daro daugiau balsių ir priebalsių keitimo bei didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymo klaidų nei kalbos trūkumų neturėjusieji. Kalbos trūkumų turėjusių vaikų skaitymo įgūdžiai prasti, klaidos stabilios, jų nemažėja pirmajame pusmetyje. Tuo tarpu antrajame pusmetyje šios grupės vaikai skaitydami dvejoja, linkę praleisti, įterpti, sukeisti žodžius.

Neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimų skaičių sekos ir veiksmų eilutės nesisieja, o tekstinio uždavinio ir skaičių palyginimo įverčiai siejasi. Nėra sąsajų tarp pirmajame ir antrajame pusmetyje daromų rašymo klaidų neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje. Tuo tarpu kalbos trūkumų turinčiųjų grupėje stebima tendencija – skiemenų, balsių, priebalsių, žodžių praleidimo, raidžių sukeitimo, nereikalingų raidžių prirašymo bei kitų klaidų (paraščių nesilaikymo) skaičius didėja. Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimai nesisieja. Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje skaitymo klaidų antrajame pusmetyje daugėja.

Speech Impairments in Preschool Age and School Achievements

SUMMARY

Some pupils who start to attend school have problems in studying specially those who have speech impairments. There are no a lot of investigations analysing relationship between speech impairments and school achievements.

The aim of this investigation is to disclose school achievements in the first grade of those pupils who have speech impairments. The investigation was performed on two stages. At the first stage (from 2006 November till 2007 February) 50 pupils participated in this investigation but only 33 had speech impairments, i.e. who do not pronounce some sounds or change them into others. At the second stage (2008 December and 2009 April) 18 pupils participated from those 33 who had speech impairments in comparison with 24 pupils who had no speech impairments. It was assessment of reading, writing and mathematical capabilities in this investigation.

The results have shown that most of pupils had phonological speech impairment, i.e. phonological sonic dyslalia, in preschool age. There are no differences in mathematical capabilities between pupils who have and have no speech impairments comparing first and second half-year. Pupils with speech impairments make more vowel and consonant changing mistakes also the first letter in the beginning of sentence mistakes in the first half-year than those who have no speech impairments. Schoolchildren with speech impairments have poor reading skills and make steady mistakes during the first half-year. Meanwhile these pupils miss, insert or counter change words and hesitate in reading during the second half-year.

There are no correlations between first and second half-year mathematical capabilities, i.e. sequence of numbers and mathematical operations in schoolchildren who have no speech impairments. Meanwhile verbal exercises and comparison of numbers do correlate in schoolchildren who have no speech impairments. There are no correlations between first and second half-year writing mistakes in the group of pupils who have no speech impairments.

There is noticeable increase tendency of syllable, vowel, consonant and words missing, letters counter changing, needless letters writing and other mistakes in the group of pupils who have speech impairments. There are no correlations between first and second half-year mathematical capabilities in the same group of the schoolchildren. Moreover there is increase of reading mistakes in the group of pupils who have speech impairments during the second half-year.

PRATARMĖ

Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2003) apibrėžia švietimo politikos prioritetus. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis vaiko ugdymas laikomas vienu svarbiausiu. Čia klojamas amatas tolesniam asmens mokymuisi, darbinei karjerai. Labai svarbu šiuo laikotarpiu ugdymo turinys, vaikų noras mokytis ir jo palaikymas, nes sunkumai bei neįveikiamos kliūtys verčia vaiką pasijusti nepilnaverčiu.

Pastebima tendencija, kad į mokyklos pradines klases vis dažniau renkasi kalbos sutrikimų ar tiesiog mažą šnekamosios kalbos patirtį įgiję vaikai. Laiku neištaisyti kalbos trūkumai vėliau turės neigiamos įtakos rašybos bei skaitymo įgūdžių formavimuisi. Unčiurio (2001) pastebėjimu, net ir nedideli kalbos sutrikimai gali būti mokymosi kliūtis. Vaikams, turintiems kalbos trūkumų, sunkiau sekasi pažintinė veikla. Tai negatyviai veikia mąstymo, vaizduotės, atminties ir kitų psichinių procesų vystymąsi.

Pradinių klasių mokytojų teigimu, beveik pusė klasės patiria mokymosi sunkumų mokykloje. Vieni juos įveikia greitai, kitiems reikia papildomo ugdymo, įvairių darbo būdų, metodų. Problemos labiausiai išryškėja pirmoje klasėje, kai pradedama mokytis skaityti bei rašyti.

Darbu siekiama nustatyti, kiek kalbos trūkumai, išryškėję iki mokyklos, gali turėti įtakos mokykliniams pasiekimams mokykloje.

1. ĮVADAS

1.1. Kalbos problemų samprata

Garšvienė ir Ivoškuvienė (2003) nurodo, kad kalbos sutrikimams būdingi žemiau nurodyti požymiai:

1. Kalbėjimas ir bendravimas neatitinka vaiko amžiaus.
2. Juos lemia periferinio kalbėjimo aparato bei centrinės nervų sistemos pažeidimai ar funkciniai sutrikimai.
3. Yra stabilūs ir neišnyksta savaime.
4. Kalbos ir komunikacijos sutrikimai gali nulemti mokymosi sunkumus.
5. Neigiamai veikia asmenybę.

1.1.1. Vaiko kalbos raidos prielaidos

Vaiko kalbos raida glaudžiai susijusi su bendrąja fizine, psichine ir socialine raida. Todėl kalbos plėtojimosi tempą ir ypatumus lemia biologiniai, psichologiniai bei socialiniai veiksniai.

Giedrienė (1987) išskiria normaliai kalbos raidai būtinas biologines prielaidas, tokias kaip: sveikos ir normaliai funkcionuojančios galvos smegenys bei normaliai išlavėję jutimo organai, ypač svarbūs klausos, regėjimo ir taktiliniai. Taip pat svarbu turėti sveiką ir paslankų artikuliacijos aparatą.

Dar viena svarbi normalios kalbos raidos prielaida, kurią autorė nurodo, tai – socialinė. Ši prielaida pabrėžia, kad vaikas auga žmonių visuomenėje ir perima jos priimtas kalbinio bendravimo normas. Istorijoje žinoma keletas atvejų, kai laukiniai žvėrys, tokie kaip vilkai ar šunys globojo ir augimo žmonių kūdikius. Pastebėta, kad po to žvėrių užauginti vaikai taip ir nesugebėdavo grįžti atgal į visuomenę, perimti žmogaus elgesio normų, išmokti mąstyti ir kalbėti.

Petrulytė (2003) pabrėžia šeimos įtaką vaiko kalbos raidai ir išskiria svarbias kalbos suvokimui vystant prielaidas:

1. Ankstyva reakcija į garsą.
2. Sugebėjimas kreipti dėmesį į garsus ir žmonių balsą.
3. Sugebėjimas suvokti ištartų žodžių prasmę.
4. Sugebėjimas prisiminti tai, kas sakoma.

Monkevičienė (1993) akcentuoja bendravimo svarbą, kuris padeda tenkinti socialinius poreikius, užtikrinantį sėkmingą vaiko augimą bei raidą. Tik bendraudamas žmogus gali įvaldyti komunikacines priemones, įsisavinti bendravimo kultūros taisykles, geriau pažinti save ir kitus, kaupti informaciją apie aplinkinį pasaulį.

Glebuviienės (1993) pastebėjimu, vaikas konkrečiose gyvenimo situacijose sąveikauja su aplinka, ją stebi, tyrinėja, girdi daiktų, reiškinių įvardijimą ir pats bando mėgdžioti. Vadinasi, kuo daugiau vaikas vartoja kalbinių priemonių, padedančių tiksliau įvardyti aplinką, tuo jam augant jo kalbinė patirtis turtėja.

Taigi, viena sėkmingos vaiko kalbos plėtotės sąlygų yra normaliai išsivystę kalbos mechanizmai. Vaikas kalbėti išmoksta bendraudamas su suaugusiaisiais, mėgdžiodamas jų žodžių tarimą.

1.1.2. Kalbos raidos sutrikimai ir jų priežastys

Vaikų kalbos tempai gali būti labai skirtingi ir individualūs. Tokie skirtumai priklauso nuo įgintų biologinių savybių, kalbinės bei kultūrinės aplinkos.

Kalbos sutrikimais laikomi įvairūs raidos nukrypimai nuo normos, esant normaliai klausai ir normalus intelektas. Giedrienė (1987) nurodo galimas sutrikimų priežastis:

I grupė: organinės kilmės centrinės nervų sistemos nepilnavertiškumą (dėl įgimto atskirų smegenų struktūrų neišsivystymo arba jų sužalojimo vaisiaus vystimosi laikotarpiu, gimdymo metu arba gyvenimo eigoje).

Giedrinės (1987) teigimu, kad šios grupės priežastys sukelia nemažai kalbos sutrikimų, tokių kaip azalija (visiškas kalbos neišlavėjimas), afazija (visiškas arba dalinis gebėjimo kalbėti praradimas po to, kai kalba buvo pasiekusi tam tikrą lygį, dažniausiai dėl smegenų auglių ar smegenų traumų), dizartrijs arba anartrijs (kalbos sutrikimas dėl artikuliacijos aparato raumenų inervacijos nepakankamumo).

II grupė: periferinių kalbos padargų anatominiai trūkumai: gomurio, lūpos nesuaugimai, aukštas gomurys, pernelyg stambus ar „prisegtas“ liežuvis, dantų įgimtos deformacijos, netaisyklingas dantų sukandimas dėl žandikaulių patologijos. Šios priežastys sukelia įvairaus pobūdžio dislalijas, t.y., negebėjimas tarti gimtos kalbos garsus.

III grupė: psichinė deprivacija. Tai vaiko pagrindinių psichinių poreikių netenkinimas, pasireiškiantis išpuodžių ir teigiamų emocijų stoka. Nurodoma, kad deprivacija gali būti sensorinė, emocinė ir socialinė. Yra žinoma, kad atskirų psichinių funkcijų raidos periodai yra sesityvūs, o tai reiškia, kad tam tikrame amžiuje vaikas yra ypač dirglus vienos kurios nors

rūšies dirgikliams. Į tai atsižvelgiant bei tinkamai jais stimuliuojant, galima tikėtis optimalios fizinių funkcijų raidos. Ši prižasčių grupė turi įtakos pristabdant kalbos raidą.

Hallahan ir Kauffman (2003) nurodo, kad vėluojant kalbos raidai gali sulėtėti visa vaiko raida, nes funkcinės kalbos įgūdžiai sudaro akademinio ir socialinio mokymosi pagrindą.

Giedrienė (1986) teigia, kad kalėjimo sutrikimais nelaikomi įvairūs tarties trūkumai, kuriuos įtakoja tarmiškumas, kitų kalbų įtaka ar miestietiškas žargonas. Tai labiau atspindi kalbėjimo kultūrą. Todėl vadinami ne tarimo, o tarties trūkumais.

Viena dažniausiai pasitaikančių kalbėjimo raidos sutrikimų prižasčių – neteisinga kalbinė aplinka. Tai tėvų, senelių ar kirų iš vaikui artimos aplinkos asmenų, bendraujančių su vaiku kalbėjimo sutrikimo trūkumai, taip pat neigiamos įtakos gali turėti kurčnebylstė ir panašiai.

Autorė (Giedrienė, 1986) išskiria kalbos raidos sutrikimų priežstį, kuri gali atsirasti dėl bendravimo su vaiku stokos, netinkamų auklėjimo sąlygų. Pastebima, kad šiuolaikiniai žmonės pernelyg užsiėmę. Neretai pasitaiko, kad vaiko rūpinimasis apsiriboja tik biologinių reikmių tenkinimu. Pasigendama bendravimo, trūksta socialinės kompetencijos įgūdžių. Nestimuliuojant vaiko kognityvinės ir kalbinės veiklos, net ir turėdamas puikius protinio vystymosi duomenis, gali sutrikti ar sulėtėti ne tik vaiko kalbėjimas, bet ir bendras psichinis vystymasis.

Hallahan ir Kauffman (2003) teigimu, vaiko raidos stadijos gali atitikti normalios raidos stadijas, bet nurodo išimtį: sulėtėjusios kalbos vaikas gali viską išmokti, tačiau jis tą padarys daug vėliau nei kiti jo bendraamžiai.

Kita išskiriama kalbėjimo sutrikimų priežastis – įvairūs anatominiai – fiziologiniai kalbėjimo mechanizmų trūkumai. Tai gali būti dėl dantų įgimtų deformacijų, netaisyklingo sukandimo, per didelio arba „prisegto“ liežuvio, lūpų ar gomurio nesuaugimų.

Gudonis (1996) vaiko vystymosi sutrikimų priežastis klasifikuoja pagal pažeidimo laiką: prenatalinės, perinatalinės, postnatalinės, bei apibūdina veiksnius, lemiančius jų atsiradimą. Autorius pažymi embriono vystymosi pakenkimo svarbą tam tikru jo organų vystymosi laikotarpiu.

Smegenų žievėje kalbinių sričių pažeidimai gali būti visiško kalbos neišsivystymo priežastimi. Tai alalija (kalbos nebuvimas arba nepakankamas jos išsivystymas, esant normaliai klausai ir intelektui). Daulenskienė ir Ivoškuvienė (1993) nurodo, kad dažniausia alalijos atsiradimo priežastis – dėl motorinio (Broka) ir sensorinio (Vernike) kalbėjimo centrų pažeidimo, didžiųjų smegenų kairiojo pusrutulio žievės kaktos ir smilkinų srityse. Dažniausia priežastis – gimdymo traumos, smegenų ligos ar galvos traumos, patirtos iki pradėdant vystytis kalbėjimui. Skiriamos motorinė ir ir sensorinė alalija. Motorinei alalijai būdinga tai, kad vaikas

nekalba, bet gali suprasti kijų kalbą. Esant sensorinei alalijai, atvirkščiai – nesupranta, ką kalba kiti, bet pats gali ištartį garsus, nors ir nesupranta, ką pasakė.

Kai Broka ir Vernike sričių zonos pakenkiamos vėlrsniame amžiuje, kalba gali staiga pradingti. Tai afazijos (visiškas arba dalinis kalbėjimo praradimas dėl galvos smegenų kraujotakos sutrikimų, uždegiminių procesų (encefalitai, abscesai), traumų, insultų pasireišimo sąlyga.

Hallahan ir Kauffman (2003) teigia, kad palyginti nedideli struktūriniai pokyčiai, pavyzdžiui, tokie kaip iškritę dantys, gali sukelti laikinas tarimo klaidas.

Taigi, kalbos sutrikimus gali sąlygoti tokios priežastys: organinės kilmės centrinės nervų sistemos nepilnavertiškumas, periferinių kalbos padargų anatominiai trūkumai, psichinė deprivacija.

1.2. Mokyklinių pasiekimų samprata

Apie mokinių mokymosi veiklos kokybę sprendžiama pagal jų pažangumą. Pažangumas atspindi programinės medžiagos suvokimą, įsisavinimą bei mokėjimą taikyti įgytas žinias. Dažnai mokymosi problemų priežastimi būna ne moksleivių intelektualinių sugebėjimų stoka, o jų psichologiniai ypatumai.

Jaunesnysis mokyklinis amžius – laikotarpis, kai mokymasis tampa pagrindine vaiko veikla, mokymasis tolsta nuo žaidimo ir priartėja prie darbo. Bet ne visiems vaikams mokymosi pradžia mokykloje yra sėkminga (Pileckaitė – Markovienė, 2003).

Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, įgyjamas naujas statusas – moksleivio bei vidinė mokymosi motyvacija. Šiuo periodu formuojasi abstraktus, teorinis mąstymas, vaikai įgyja naujų žinių, mokėjimų, įgūdžių. Tačiau kognityvinės jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko veiklos galimybės tuo neapsiriboja. Nuo veiklos rezultatyvumo priklauso tolesnė psichinė veikla ir raida. Suaugusiems ir bendraamžiams vaiko kognityviniai pasiekimai mokykloje yra labai svarbūs, ir dažnai tampa vaiko asmenybės vertinimo kriterijais. „Pirmūno“ ar „atsliekančiojo“ statusą, kurį jam priskiria tėvai ar pedagogai, atspindi vaiko savęs vertinimas ir savigarba. Sėkmingas mokymasis, gebėjimas kokybiškai atlikti įvairias užduotis ir suvokti savo veiklos rezultatus (Juodaitytė, 2003). Vadinasi, kitaip sakant, suaugęs žmogus yra vaiko sėkmės garantas, visokeriopai palaikantis vaiko ieškojimus ir bandymus.

Mokykliniai arba akademiniai pasiekimai neatsiejami nuo mokinių vertinimo. Pradinėse klasėse naudojamas individualios pažangos idiografinis vertinimas, leidžiantis objektyviai įvertinti mokinio pasiekimus pagal mokinio daromą individualią pažangą, t. y. dabartiniai mokinio pasiekimai lyginami su ankstesniais. Tačiau kaip rodo atliktų tyrimų

duomenys (Inovatyviųjų mokymo metodų ir IKT taikymas, 2007; Gailienė, Kavaliauskienė, 2006) tokia vertinimo sistema nėra visiškai suprantama ir priimtina tėvams. Vertinimas pažymiais jiems atrodo suprantamesnis, tačiau tada vaikai yralyginami vieni su kitais ir neatsižvelgiama į kiekvieno vaiko individualumą, gebėjimus.

Pirmos klasės mokytojai pažymius pakeitė saulutėmis, debesėliais, gėlytėmis ir pan. Tyrimai ir stebėjimai (Adomavičienė, 1994) rodo, kad vienoks ar kitoks pažymys rašomas vidurinės mokyklos klasėse, o jo funkcijos: parodyti mokymo programos įsisavinimo lygį, skatinti mokinius geriau mokytis. Taip pat mokytojų ir tėvų bendravimo priemonė.

Marcelionienė (Adomavičienė, 1994) pateikia vertinimo principus: vertinimai tik pozityvūs, teigiami. Vertinamasis dėmesys į vaiko pastangas, norą dirbti. Vertinama nelyginant vieną vaiką su kitu, o jo paties praeities ir dabarties rezultatus. Vertinama ne apibendrinant, o konkrečiai nurodant, ką vaikas moka, o ko dar reikia pasimokyti. Taip palaipsniui išmoks patys save vertinti ir galės mokytojui ar tėvams pasakyti, ką mokykloje sužinojo, išmoko, ko dar nemoka, nesupranta.

Vygotsky (Dodge, Colker, Heroman, 2002) aprašydaas vaiko pažinimo ribas, vartoja terminą “artimiausia raidos zona”. Žemesnės zonos riba rodo, ką vaikas gali pats atlikti, tuo tarpu aukštesnės zonos riba – kaip vaikas gali lavėti stebėdamas. Padedamas kitų, vaikas naują informaciją priderina prie jau turimų žinių. To esmė – aukštesnis įgūdžių lygmuo nei veikiant vienam.

Taigi, mokykliniai pasiekimai parodo vaiko įgytus gebėjimus, įgūdžius, žinias. Kadangi, kiekvienas vaikas yra nepakartojamas ir ypatingas, tai ir jo daromos pažangos įvertinimas turi būti individualus, pagal individualius gebėjimus.

1.3. Pasiekimų veiksniai

Pasirengimas mokyklai

Svarbu, kaip priešmokyklinio amžiaus vaikai pasirengę mokyklai. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centro leidinyje (1996) nurodomi svarbiausi brandumo mokyklai komponentai: socialinis emocinis brandumas, intelektualinė branda, nuostata ir pasirengimas tapti mokiniu. Leidinyje pakankamai išsamiai išdėstytos žinios bei gebėjimai, rodantys kiekvieno pasirengimo mokyklai komponento brandumą.

Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2003) apibrėžia švietimo politikos prioritetus. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis vaiko ugdymas laikomas vienu svarbiausių. Čia klojamas pamatas tolesniam asmens mokymuisi, darbinei karjerai. Labai svarbu koks šiuo

laikotarpiu bus ugdymo turinys. Ne mažiau svarbu sužadinti vaikų norą mokytis ir jį palaikyti, kadangi sunkumai, neįveikiamos kliūtys verčia vaiką pasijusti nepilnaverčiu.

Brzezinska (1987, Gedutienė, Rugevičius 2008) nurodo, kad vaiko pasirengimas pradėti lankyti mokyklą gali būti viena iš mokymosi sunkumų priežasčių.

Vaikų subrendimu mokyklai domėjosi ir tyrimus atliko Giedrinė (1987), Glebuviene (2002). Glebuviene, Grigaitė, Mockevičienė (2004) atliktame Lietuvos vaikų brandumo tyrime nurodoma, kad daugiausia problemų kelia intelektinio brandumo – mąstymo ir sakininės kalbos gebėjimai. Pabrėžiama, kad apie 80 procentų vaikų yra pasiekę reikalingą intelektinę brandą sėkmingam mokymuisi mokykloje. Tačiau 20 procentų vaikų kalbinė, matematinė ir mąstymo branda nepakankama. Tai verčia susimąstyti ir atkreipti dėmesį į priešmokyklinio amžiaus vaikų kalbos gebėjimų ugdymą, foneminės klausos lavinimą.

Mokyklai yra išskelti ugdymo uždaviniai. Vienas jų – padėti mokiniams išsiugdyti komunikacinius gebėjimus. Šiuolaikinėje ugdymo teorijoje ir praktikoje pabrėžiama asmens kompetencija. Tai suprantama kaip žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma. Bendrasis privalomasis ugdymas turi suformuoti asmens kompetencijas, t.y. gebėjimo komunikuoti gimtąja ir užsienio kalba, informacinių komunikacinių gebėjimų, mokėjimo mokytis ir kt. (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas, 2003).

Taigi, vaiko pasirengimas būti mokiniu ir motyvacija svarbūs veiksniai mokykliniams pasiekimams mokykloje.

Motyvacija

Hoppe (1930, Butkienė, Kepalaitė, 1996) teigimu, mokymosi motyvacija priklauso nuo besimokančiojo veiklos zonos ir jo asmenybės ypatybių, taip pat nuo asmenybės brandumo ir amžiaus. Teigiamą motyvaciją skatina sėkmė. Visada domimasi tuo, kas sekasi.

East, Evans (2008) pastebi, kad labia dažnai vaiko sunkumai aiškinami prasta motyvacija, nerūpestingumu, tingumu, skubėjimu. Šios aplinkybės gali įtakoti problemą, tačiau vaiko rašymo ar skaitymo sunkumų priežastis yra sutrikimas, kurio vaikas negali pats kontroliuoti.

Barkauskaitė, Indrašienė ir kt. (2004) mokymosi motyvaciją sieja su sėkme. Mokiniai noriai mokosi dalykų, kurie jiems sekasi. Sėkmė laikoma motyvacijos pagrindu.

Augienė (2001) taip pat motyvaciją sieja su sėkme, laimėjimo poreikiu, noru padaryti ką nors gerai, noru matyti savo laimėjimų rezultatą. Autorė pabrėžia, kad motyvaciją ypač sustiprina laukiama sėkmė.

Gage ir Berliner (1994) taip pat kalba apie tai, kad mokiniai, turintys stiprią laimėjimų motyvaciją, sėkmės priežastimi laiko savo gebėjimus, o nesėkmes traktuoja kaip atsitiktinumus.

Labai svarbu nuo pat pirmųjų dienų, pradėjus lankyti mokyklą skatinti motyvaciją. Barkauskaitė ir Motiejūnienė (2004) domėjosi mokymosi motyvacijos problemomis. Autorių atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad jau pradinėse klasėse moksleiviai nenori lankyti mokyklos. Tyrimas atskleidė, kad rizikos klasės yra pirma ir ketvirta. Tai būtų galima susieti su pirmaisiais netikėtumais, nesėkmėmis, nesugebėjimu spėti su kitais bendraklasiais.

Rupšienė ir Adriukonienė (2002) taip pat aiškinasi vaikų nenoro mokytis apraiškas. Autorės išskiria tris bruožus, būdingus pradinių klasių nenorui mokytis:

1. Moksleivių vertinimas ir baimė.
2. Nuovargis.
3. Alternatyvios veiklos poreikis.

Nenoras mokytis siejamas su vertinimu mokykloje ir teigiamu savęs vertinimu. Pradinukai dažnai norą mokytis praranda, kai jų pastangos prastai įvertinamos arba baimė būti blogai vertinamam. Vaikai noriai mokosi, kai yra fiziškai tam pasirengę. Neturi jokio noro mokytis, kai jaučiasi pavargę, neišsimiegoję.

Dar viena motyvacijos stokos priežastis susijusi su jaunesniojo mokyklinio amžiaus tarpsnio ypatybe – stipriu žaidimų poreikiu. Tuo gali paaiškinti tuo, kad padidėjus žaidimų poreikiui, prarandamas noras mokytis. Žaidimas – smagus užsiėmimas, daug patrauklesnis nei nuobodus ir monotoniškas mokymasis.

Taigi, motyvacija yra tarsi varomoji jėga, skatinanti stengtis, norėti patirti sėkmę, būti teigiamai įvertintam.

Savęs vertinimas

Savęs vertinimas – pirmiausia individo paties savęs, savo galimybių, vietos tarp kitų žmonių vertinimas. Nuo savęs vertinimo priklauso žmogaus santykiai su aplinkiniais žmonėmis, savikritiškumas, reiklumas sau, požiūris į savo laimėjimus ir nesėkmes (Ivanauskaitė, Martišauskienė, 2002).

Savęs vertinimas visų pirma formuojasi girdint ir suvokiant kitų žmonių vertinimus. Tai ypač akivaizdu ankstyvesniuose amžiaus tarpsniuose. Vaikai suaugusiųjų vertinimams teikia didelę reikšmę, nes patys dar negali jų nuomonės įvertinti kritiškai. Todėl vaikų savęs vertinimas yra tiesioginis suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) vertinimo atspindys (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996).

Pradinėje mokykloje reikšmingu mokinio savęs vertintoju tampa mokytojas, kuris vertina vaiko pažangą, skatina, pastebi bendraudamas su ugdytiniu. Atlikti tyrimo duomenys (Ivanauskaitė, Martišauskienė, 2002) rodo, kad I – III klasių moksleivių savęs vertinimas mokykloje yra pozityvus, tačiau dalis jų linkusi aktualizuoti mokymosi nesėkmes. Pradinukų savęs vertinimas mokymosi procese reiškiasi, plėtojasi ir kinta tolesniame mokymosi procese. Todėl pedagogų ir tėvų rūpestis sudaryti sąlygas teigiamam moksleivio savęs vertinimui.

Ypač neigiamą įtaką vaiko savęs vertinimo formavimuisi turi negatyvūs kitų žmonių vertinimai, kurie ugdo vaiko nepasitikėjimą savimi. Nemaža pedagogų, vertindami mokinių elgesį, mokymąsi, orientuojasi į jų klaidas, nesėkmes. Todėl kuo vaikui sunkiau sekasi mokykloje, tuo daugiau neigiamų vertinimų bei kritikos sulaukia savo adresu (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996).

Ovčarova (Pileckaitė – Markovienė, 2003) pažymi, kad nepažangiems moksleiviams dažnai būdingas neadekvatus – per aukštas ar žemas – savęs vertinimas, jie mažiau prisitaikę, nepasitiki savo jėgomis ir kitais, dažnai įsižeidžia. Pastovios nesėkmės šiems vaikams sukelia nepasitikėjimo savimi, nepilnavertiškumo jausmą.

Stulpino (Pileckaitė – Markovienė, 2003) teigimu, silpni mokiniai linkę savo žinias vertinti daug geriau už mokytojo vertinamąją nuomonę. Taip yra dėl to, kad mokinys labai miglotai suvokia, ką jis moka ir ko nemoka.

Glasseris (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 238) nurodo, kad mokymosi nesėkmės prasideda nuo dviejų tarpusavyje susijusių priežasčių: meilės stokos vaikams ir iš to kylančios jų žemos savivertės. Tik vaikas, kurio namuose vyrauja rūpestingos meilės, pagarbos atmosfera, sugeba ištvirti ir mokyklos negandas.

Inkelesas (1988, Juodaitytė, 2003) teigimu, „aš“ vaizdas atsiranda tik dėl tam tikrų objektyvių sąlygų. Net ir niekuo neišsiskiriantis iš kitų neišsiskiriantis vaikas, kurio pastangos pastebimos ir teigiamai vertinamos nuolat, gali įgyti pasitikėjimo savimi jausmą. Ir priešingai, jei gabus, talentingas vaikas, kurio pastangos artimiausių žmonių vertinamos kaip nevykusios, nesėkmingos, gali pradėti galvoti apie nekompetentingumą ir jo gebėjimų raida gali būti nesėkminga. Būtent bendraudamas su kitais, vertindamas juos vaikas nustato, koks jis yra: gabus ar negabus, protingas ar ne visai protingas.

Amerikiečių psichologai M. Cole, S. Cole (1989, Juodaitytė, 2003, p. 80) nustatė tris veidrodinio „aš“ susidarymo etapus: suvokimas to, kaip mes vertiname kitus; kaip kiti mus vertina; mūsų jausmai ir išgyvenimai, susiję su šiais vertinimais.

Vaikas anksti pradeda suprasti, kas jam sekasi gerai, o kas šiaip sau, ne taip gerai. Grįžęs iš mokyklos savo tėvams pasakoja, kad mokytoja jį pagyrė už tai, kad jis gražiai dainuoja ir kt. taip vaikas iš aplinkinių reakcijos sužino apie save ir savo veiksmus.

Reikšmingi vaikui artimiausių žmonių vertinimai apie jį. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikui svarbi tampa pirmosios mokytojos nuomonė. Vaikas ir dažnai renkasi tokius vertinimus ir teiginius apie save, kurie yra jam svarbūs ir reikšmingi.

Tačiau vaikas gali susidaryti ir neteisingą nuomonę apie save, labiau kreips dėmesį į teigiamus, jam palankius vertinimus, nepriimdamas arba atmesdamas vertinimus, kuriais nusakomi jo trūkumai.

Amerikiečių tyrinėtojos Ch. Cooley (1962, Juodaitytė, 2003, p.82) atliktų tyrimų duomenimis, egzistuoja dideli skirtumai tarp vaiko savęs vertinimo ir galimybių realiai save įvertinti, remiantis kitų bei savo vertinimu. Autorė nurodo neadekvataus savęs vertinimo priežastis, kad vaikas pasirenka jam patinkantį atrimų žmonių vertinimą apie jį ir nesuvokia skirtumo, kaip jį vertina žmonės viešai ir ką apie jį galvoja apskritai.

Suaugusių įtaka vaiko savęs vertinimui iš pradžių labia svarbi, vėliau pradėjus lankyti mokyklą, susitinkant su bendraamžiais, suaugusiųjų nuomonė nebėra tokia svarbi, kinta vaiko savivertės ir savęs vertinimo procesų raida.

Taigi, svarbu nuo pirmųjų mokyklos lankymo dienų skatinti teigiamą savęs vertinimą. Savęs vertinimas susijęs su motyvacija. Teigiamas vertinimas skatina pasitikėjimą savimi.

Šeimos įtaka

Šeimose, kuriose santykiai šalti ir mažai skiriama dėmesio vaikui. Netinkami santykiai tarp tėvų ir vaikų gali išprovokuoti užsispyrimą ir nenorą paklusti suaugusiam (Juodaitytė, 2003).

Eriksonas (Juodaitytė, 2003, p. 164) teigia, kad 7 – 11 vaiko metus vadina mokykliniais. Vaikai yra pasirengę mokytis, domisi lavinamojo pobūdžio užsiėmimais. Šiame etape, pasak Eriksono, darbštumas nugali menkavertiškumą, kai nesi žemesnis, blogesnis už kitus. Sėkmingą raidą šiame amžiuje lydi besiplėtojantis vaiko gebėjimas dirbti individualiai ir grupėse su kitais. Kartais vaikas labiau siekia bendravimo su tėvais, nori geriau likti vaiku „namuose“ nei suaugusiu ar vyresniu, bet „nevykusi“ vaiku mokykloje.

Vaikai iš savo tėvų paveldi socialinę padėtį ir mokosi iš jų savo klasės normų bei vertybių. Aukštesniųjų klasių vaikų ugdymo sistema skatina atidumą, smalsumą, laisvės ir savarankišką tikslo siekimą. Žemesniųjų sluoksnių tėvai daugiau dėmesio skiria tvarkingumui, dorai, mokėjimui prisitaikyti. Vidutinės klasės vaikai mokomi skirti daugiau dėmesio bendražmogiškumui, bendrom vertybėms.

Gedutienė, Rugevičius ir kt. (2008) taip pat pabrėžia priežastis, įtakančias mokymosi sunkumus. Tai priežastys, susijusios su ekonomine padėtimi, kultūrine atskirtimi.

Šeima, dar prieš pradėdant lankyti darželį, sudaro jam pirminio mokymo(si) aplinkoje galimybes. Vaikas šeimoje (namuose) įgyja tam tikrų gebėjimų.

Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, pedagogai ir tėvai skiria daugiau dėmesio kognityvinei – operacinei jų veiklai. Tėvus ypač domina vaikų intelektualinės veiklos rezultatai, todėl jie daug dėmesio skiria šios veiklos stimuliavimui, ypač skaitymo, rašymo ir skaičiavimo srityse. Beveik visi tėvai domisi, kiek raidžių ir kokias vaikai pažįsta, ar naudojami jomis sudarydami žodžius, ar moka suskaičiuoti iki dešimties, atlikti sudėties, atimties veiksmus kt. tačiau išmokis skaityti, rašyti, skaičiuoti, tiek mokytojai, tiek tėvai vis mažiau stimuliuoja šią veiklą. Dar kitaip vertinami vaiko pasiekimai vėlesniuose jo mokymo(si) mokykloje etapuose. Menkai skatinamos pastangos pereiti nuo konkrečių veiksmų prie abstrakčių ir loginių mąstymo operacijų. Vaikai linkę kaupti konkrečius faktus, įvykius, neįpratę daryti apibendrinimų. Jei nesudaromos tinkamos sąlygos vaikams lavintis atliekant tikslingas ir planingas operacijas bei veiksmus, M. Krono (1988, Juodaitytė, 2003, p.207) nuomone, vaikų loginės veiklos ciklas gali likti nesusiformavęs, jiems sunku bus pereiti prie kitų veiklos etapų.

Dabar praktikoje vis dažniau naudojamas mokymas(is) be taisyklių, kai vaikam sudaromos sąlygos patiems jas „atrasti“.

Taigi, šeima – yra pirmoji vaiko mokykla. Šeimos ekonominis ir kultūrinis statusas turi įtakos vaiko pasiekimams.

1.4. Kalbos problemos ir mokykliniai pasiekimai

Šatilovas (1977; Ambrulaitis, 2005) teigia, kad skaitymas yra sudėtingas procesas, kuriame dalyvauja kalbinės motorikos, kalbinės klausos ir regėjimo analizatoriai.

Bet kuris normaliai girdintis žmogus skaitomą tekstą supranta remdamasis žodžio garsine forma, nes tarp žodžio grafinio vaizdo ir jo reikšmės tiesioginio ryšio nėra. Taigi skaitymo procesą sudaro dvi dalys: žodžio garsinės formos atkūrimas pagal jo grafinį modelį ir perskaityto žodžio prasmės suvokimas pagal jo garsinę formą.

Pradedančiojo mokytiis skaityti regėjimo laukas siauras: jis negali suvokti teksto ištaisais sakiniais ir net jo dalimis, nes skaitomą žodį mato ne kaip vienetą, o kaip šalia viena kitos stovinčių raidžių eilę. Įsižiūrėdamas į kiekvieną žodžio raidę, neįpratęs skaitytojas tiek kartų sustoja skaitomoje eilutėje, kiek joje yra aidžių. Jo žvilgsnis dažnai grįžta atgal, kartoja tai, ką ja skaitęs. Atpažindamas raides vieną po kitos ir tardamas pavienius žodžio garsus, juos nesuliedamas į skiemenis, negauna reikiamo žodžio garsinio vaizdo ir nesuvokia jo prasmės. Todėl iš pat pradžių mokiniai pratinami žvilgsniu iš karto aprėpti ne pavienes raides, o visą skiemenį.

Ambrukaitis (2005) nurodo būtinas prielaidas, kad mokymas(is) skaityti būtų sėkmingas:

1. Pirmiausia, kad mokinys galėtų išmokyti skaityti, turi turėti normaliai išsivysčiusią šnekamąją kalbą, nes kalbos trūkumai ne tik sulėtina, bet ir apsunkina mokymąsi skaityti.
2. Antra, mokinys turi turėti sveikus regimuosius, kalbinės klausos ir kalbinės motorikos analizatorius, pakankamo lygio intelektą (gebėjimą suvokti abstrakčius dalykus).

Ypač pabrėžiama klausos svarba, gebėjimui suvokti iš klausos. Daugelis tyrinėtojų įsitikinę, kad skaitymo procese regėjimas ir klausos neatsiejami.

Dažnai skaitymo sunkumai kyla mokiniui painiojant panašius artikuliaciniu bei akustiniu požiūriu garsus arba nepajėgia atlikti žodžių garsinės analizės bei sintezės. Šiuos sunkumus įtakoja girdimojo analizatoriaus nepakankamumas. Rečiau, bet pasitaiko regimojo analizatoriaus funkcijų neišsivystymas dėl optinių – erdvinų vaizdinių netikslumo. Tokie vaikai skaitydami painioja panašios grafinės formos raides. Kai kurie sunkiai ir ilgai neįsimena raidžių, negali susieti garsų ir raidžių. Skaitymo klaidos, negebėjimas taisyklingai išstartuoti sudaro sunkumų suvokti tai, ką perskaito. Šie skaitymo sunkumai vieni su kitais įvairiai susiję. Pastebima, kad mokiniai dažniau klysta ne dėl regimojo, bet dėl girdimojo analizatoriaus funkcijų neišsivystymo.

Kai mokinys nepajėgia jauti garsų į skiemenį, formuojasi ydingas skaitymo įgūdis – paraidinis skaitymas. Geresnė garsinės analizės įgūdžiai padeda išvengti skaitymo klaidų, kaip garsų praleidimai, sukeitimai vietomis, pakeitimai. Todėl būtina lavinti klausos ir regimuosius suvokimus, ugdyti šnekamąją kalbą (tartį, žodyną, gramatinę kalbos sistemą), mokytis atlikti elementarias analizės ir sintezės operacijas su konkrečiais daiktais.

Nors rašymo įgūdžiai formuojasi vėliau už skaitymo įgūdžius. Rašymas – sudėtingesnis negu skaitymas. Rašymo procese dalyvauja klausos, tarties, regos, motorikos analizatoriai. Vaikui, pradedančiam mokytis rašyti, rašymas yra ne tik grafinės užduotys, motoriniai judesiai, bet ir ištisas kompleksas įvairių operacijų: žodžių skirstymas skiemenimis ir garsais, garsų sekos nustatymas, raidės parinkimas garsui, tos raidės rašymas, laikantis tam tikrų reikalavimų. Visa tai vaikui gana sunku suderinti, sklandžiai atlikti su rašymu susijusias operacijas, todėl išmokyti rašyti nėra lengva.

Pradėjus rašyti žodžius, pasirodo disgrafinių klaidų: raidžių praleidinėjimų, nereikalingų prirašymų, sukeitimų vietomis. Norint sėkmingai mokytis tokį mokinį būtina atsižvelgti ir į individualias vaiko klaidas, jo intelekto, valios, motorikos bei kitas ypatybes. Reikėtų patikrinti, kokia vaiko foneminė klausos, kiekvieno kalbos garso artikuliacija, kaip atlieka garsinę analizę, koks kiekvieno garso ryšys su raide. Pastebėjus žemesnius garsų suvokimo sunkumus, esant normaliai klausai, reikia įvertinti vaiko žodyno išsivystymo lygį, atkreipti

dėmesį į sakinių vartojimo klaidas. Galima manyti, kad disgrafinės klaidos bus susijusios ne tik su fonetiniu – foneminiu kalbos lygmeniu, bet ir su nepakankamu kalbos žodingumu, gramatiniu taisyklingumu.

Pradinėse klasėse mokiniai rašo pagal mokytojo diktavimą. Tai labai sudėtingas procesas, įsijungia įvairios funkcinės sistemos: smulkieji rankų judesiai, regimasis ir erdvinis suvokimas. Rašydamas vaikas pirmiausia išklauso sakinį ir suvokia jo prasmę. Vėliau skaido sakinį į žodžius, nes žodžio ribas reikia atspindėti rašte. Pati sudėtingiausia operacija – garsinė žodžio analizė, kuri ir remiasi fonemine klausa. Mokinys turi teisingai išgirsti mokytojo tariamus žodžius.

Foneminė klausa, arba gebėjimas skirti fonemas, daugeliui vaikų vystosi pavėluotai. Gera foneminė klausa – sėkminga mokymosi rašyti prielaida. Tik kai kuriems vaikams ji formuojasi vėliau.

Jei priešmokyklinio amžiaus vaikams nuosekliai ugdoma foneminė klausa, vystomi pradiniai garsinės analizės įgūdžiai, dauguma šių vaikų sugeba išvardyti visus iš eilės garsus žodžiuose. Tikslinga ugdomoji veikla vystant foneminę klausą, padeda priešmokyklinio amžiaus vaikams tinkamai pasirengti mokyklai ir išvengti galimų mokymosi sunkumų. Šio amžiaus vaikai visais pojūčiais tyrinėja kas aplink: išžiūri, įsiklauso, ragauja, uosto, liečia, stebi pokyčius, pavadina, apibūdina, aiškinasi, lygina, grupuoja, atlieka problemines užduotis.

Priešmokyklinis ugdymas – jungiamoji ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopa. Siekiama, kad mokyklos lankymo pradžia ir tolimesnis mokymasis joje vaikui būtų sėkmingas, kad vaikas būtų subrendęs mokyklai, tinkamai jai parengtas.

Priešmokyklinio ugdymo grupė labai skiriasi nuo pirmos klasės, nes joje vaikai ugdomi žaisdami, laisvai bendraudami. Priešmokyklinio ugdymo pedagogai ugdo aktyvų, savimi ir savo gebėjimai pasitikintį, stiprią pažinimo motyvaciją turintį vaiką ir sudaro prielaidas tolimesniam ugdimuisi mokykloje.

Garšvinė ir Dapšienė (2000) pažymi, kad dėl neišsivysčiusios kalbos sunkiau spręsti žodinius uždavinius bei mokytis kitų dalykų. Tai galima paaiškinti, kad turėdami skurdesnę kalbą, mokiniai nepajėgia išmokti naujos ir vis sudėtingėjančios mokomųjų dalykų medžiagos, kurioje gausu įvairių mokomųjų dalykų terminų, posakių. Mokiniai patiria sunkumą sklandžiai perteikti mokomąją medžiagą.

Taigi, kartais palyginti nedideli kalbos trūkumai gali įtakoti vaiko sunkumus mokantis mokykloje.

1.5. Tyrimo problema, darbo tikslai ir uždaviniai

Įvairūs pradinėse klasių mokinių kalbos trūkumai pasitaiko ne taip retai pasitaikantys pradinėje mokykloje. Fonologinis kalbos sutrikimas nustatomas ir pradinėse klasių mokiniams, apibūdinami netaisyklingu garsų tarimu, jų visišku netarimu, vieno garsų keitimu kitais garsais. Tai įvairūs garsų tarimo trūkumai ir nesusiformavę foneminiai vaizdiniai, kurie būtini rašymo bei skaitymo mokymuisi. Vaikams būdingas foneminių ir artikuliacinių vaizdinių nepilnavertiškumas, pasireiškiantis prastu kalbos garsų skyrimu, be to sunkiai besiformuojančiais garsinės analizės ir sintezės įgūdžiais. Mokykloje tokie vaikai daro daug disleksinių ir disgrafinių klaidų (Ivoškuvienė, 2002). Dėl nepilnavertės foneminės klausos mokiniams sunku išmokyti skaityti ir rašyti, nes pirmiausia trukdo foneminio suvokimo stoka – negebama diferencijuoti iš klausos fonemų, turinčių bendrą akustinių bei artikuliacinių požymių, todėl klystama siejant fonemas su atitinkamomis grafemomis, t. y. užrašant.

Unčiurio (2001) teigimu, net ir nedideli kalbos sutrikimai gali būti mokymosi kliūtis. Vaikai, kurių kalba sutrikusi, gerokai sunkiau išmoksta rašyti, o pramokę rašyti, daro specifinių klaidų.

Vaikai, turintys kalbos trūkumą, sunkiau sekasi pažintinė veikla. Tai negatyviai veikia mąstymo, vaizduotės, atminties ir kitų psichinių procesų vystymąsi.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vaikų, turėjusių kalbos problemų, akademinis pasiekimus pirmoje klasėje.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Įvertinti kalbos problemas iki mokyklos.
2. Įvertinti pirmojo pusmečio vaikų skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimus.
3. Įvertinti antrojo pusmečio vaikų skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimus.
4. Palyginti turinčių ir neturinčių sutrikimą vaikų matematikos, rašymo, skaitymo pirmojo pusmečio vidurkius.
5. Palyginti turinčių ir neturinčių sutrikimą vaikų matematikos, rašymo, skaitymo antrojo pusmečio vidurkius.
6. Nustatyti pirmojo ir antrojo pusmečio rezultatų sąsajas kalbos trūkumą turinčių ir neturinčių vaikų grupėje.

2.TYRIMO METODIKA

2.1. Tiriamieji

Pirmajame tyrimo etape laikotarpiu nuo 2006 m. lapkričio iki 2007 m. vasario mėnesio buvo iširta 50 Telšių lopšelio – darželio „Berželis“ ikimokyklinio amžiaus vaikų. Iš jų atrinkti 33 vaikai, turintys kalbos trūkumą, t. y. neturiantys vienokių ar kitokių garsų, keičiantys juos kitais ir panašiai (Sabaliauskaitė, 2007).

Antrajame tyrimo etape dalyvavo 18 iš 33 pirmame etape dalyvavusių vaikų, turėjusių kalbos problemų. Palyginimui atrinkti dar 24 mokiniai, neturintys kalbos trūkumą.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	Turintys kalbos trūkumą		Neturintys kalbos trūkumą	
	Skaičius	Procentai	Skaičius	procentai
Berniukai	8	44	12	50
Mergaitės	10	56	12	50

2.2. Tyrimo metodai

Pirmame tyrimo etape remiantis Gaulienės, Giedrinės ir kt. (2000) kalbos tyrimo metodine priemone, parengtu kalbos tyrimo protokolu ir paveikslėliais, tirta penkerių šešerių metų vaikų tartis, rišlioji kalba, gramatinė sandara, žodynas.

Antrame tyrimo etape vaikų vertinimui naudotas skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimų įvertinimas.

2.3. Skaitymo, rašymo bei matematinių pasiekimų įvertinimas

Siekiant įvertinti mokinių skaitymo, rašymo bei skaičiavimo įgūdžius, remiantis Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais (2004), parengtos skaitymo, rašymo ir skaičiavimo įvertinimo užduotys skirtos pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos ir antrojo pusmečio vaikų akademinį pasiekimų vertinimui.

2.3.1. Skaitymo pasiekimų įvertinimas

Skaitymo pasiekimams įvertinti parinkti du skirtingi tekstai:

Pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos skaitymo pasiekimų įvertinimui pagal Levickienę (1996, p. 9) sukurtas sakinių tekstas (pateikiamas 1 priede), sudarytas iš 23 žodžių, iš kurių 11 dviskiemeniai, 8 triskiemeniai ir 4 vienskiemeniai žodžiai. Tekstas nesudėtingas ir suprantamas šio amžiaus tiriamiesiems.

Pirmos klasės antrojo pusmečio skaitymo pasiekimų įvertinimui panaudotas Levickienės (1996, p. 12) sakinių tekstas (pateikiamas 1 priede), kurį sudaro 28 žodžiai. Iš jų 15 dviskiemenių, 6 triskiemeniai bei 7 vienskiemeniai žodžiai. Tekstas nesudėtingas, įdomus tiriamiesiems.

Skaitymo įgūdžiams įvertinti naudojami skaitymo rezultatų vertinimo kriterijai, sukurti vertinimo protokolai pagal Smilgienę (2008) (pateikiama 2 ir 3 prieduose).

Užduotis atliekama individualiai. Pateikiant ją, vaiko prašoma: “Perskaityk pasakojimą taip, kaip skaitai visada”.

Skaitymo metu pagal nurodytus kriterijus buvo fiksuojamos klaidos bei jų skaičius. Klaida laikomi neperskaityti ar neteisingai perskaityti žodžiai, taip pat žodžiai, keičiantys teksto prasmę. Skaitymo užduočių įvertinimo protokole žymimi kriterijai pagal klaidų tipus: 1) pameta vietą skaitydamas; 2) dvejojimas, svyravimas; 3) žodžio praleidimas; 4) neperskaitė žodžio; 5) žodžio įterpimas; 6) žodžių sukeitimas; 7) neteisingas ištarimas (perskaitymas).

Tiriamųjų skaitymo įgūdžiai vertinami surinktų klaidų skaičiumi. Daroma prielaida, kad kuo didesnis klaidų skaičius, tuo mažesni skaitymo pasiekimai.

2.3.2. Rašymo pasiekimų įvertinimas

Pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos rašymo pasiekimų įvertinimui tiriamiesiems buvo pateiktas žodžių diktantas (Perminienė, Urbonienė, 2005; 2006) (pateikiamas 4 priede). Žodžių diktantas sudarytas iš 7 dviskiemenių žodžių, kuriais apibūdinami objektai, sąvokos, gyvūnai, veiksmai.

Pirmos klasės antrojo pusmečio rašymo pasiekimų įvertinimui pateiktas sakinių diktantas pagal diktantus pradinukui (1997) (pateikiamas 4 priede). Sakinių diktantą sudaro 15 žodžių, iš jų 3 vienskiemeniai, 10 dviskiemenių bei 2 triskiemeniai žodžiai. Tekstas suprantamas, nesudėtingo turinio.

Rašymo rezultatų vertinimo kriterijai bei vertinimo protokolo pavyzdys pateikiami 5 ir 6 prieduose.

Pateikiant rašymo užduotį tiriamiesiems (kartu su visa klase) normalaus kalbėjimo tempu skaitomi žodžiai, kuriuos vaikų prašoma užrašyti lape (pirmos klasės pirmajame pusmetyje). Antrame pirmos klasės pusmetyje tiriamiesiems normalaus kalbėjimo tempu skaitomas pasakojimas, po to tiriamųjų prašoma užrašyti diktuojamus sakinius lape.

Abiejų diktantų klaidos buvo analizuojamos pagal šiuos klaidų kriterijus: 1) raidžių formavimas – geras (a), vidutinis (b), blogas (c); 2) fonetinės klaidos: a) balsių keitimas; b) balsių praleidimas; c) priebalsių praleidimas; d) priebalsių keitimas; e) žodžių praleidimas; f) skiemenų praleidimas; g) raidžių sukeitimas; i) nereikalingų raidžių prirašymas; j) kitos klaidos; k) didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas; 3) nefonetinės (morfologinės) klaidos: a) didžiosios raidės žodžio pradžioje rašymas.

Rašymo įgūdžiai vertinami surinktų klaidų skaičiumi. Daroma prielaida, kad kuo didesnis klaidų skaičius, tuo mažesni rašymo pasiekimai.

2.3.3. Matematinų pasiekimų įvertinimas

Matematinų įgūdžių lygio nustatymui parengtos matematinės užduotys.

Pirmos klasės pirmojo pusmečio matematinų žinių lygio įvertinimui užduotys keliais variantais parengtos pagal Kiseliova (Smilgienė, 2008) (pateikiamos 7 ir 8 prieduose). Abu matematinų žinių variantai sudaryti iš panašių savo turiniu bei forma 4 užduočių: 1) skaičių sekos iki dešimties užduotis; 2) tekstinis uždavinys dešimties ribose; 3) sudėties ir atimties veiksmų iki dešimties atlikimas; 4) skaičių bei skaičių, atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dešimties, palyginimas, įrašant ženklą „<“ arba „>“.

Pirmos klasės antrojo pusmečio matematinų gebėjimų lygio įvertinimui užduotys parengtos keliais variantais pagal Kiseliova (Smilgienė, 2008) (pateikiama 9 ir 10 prieduose). Abu matematinų žinių vertinimo variantai sudaryti iš 5 užduočių, panašių savo turiniu bei forma: 1) skaičių sekos iki dvylikos užduotis; 2) tekstini uždavinys dvidešimties ribose; 3) sudėties ir atimties veiksmų iki dvidešimties atlikimas; 4) skaičių bei skaičių, atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dvidešimties, palyginimas, įrašant ženklą „<“ arba „>“; 5) skaičių palyginimas, įrašant reikiamą skaičių bei atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dvidešimties.

Matematinų užduočių rezultatų vertinimo kriterijai bei vertinimo protokolas pateikiami 11 ir 12 prieduose.

Matematinų įgūdžių vertinimas:

Pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigoje kiekviena užduotis vertinama pagal šiuos kriterijus: 1) už teisingą skaičių seką skiriami 6 balai; 2) gebėjimą savarankiškai spręsti tekstinį uždavinį – 1 balas; 3) veiksmų eilutės atlikimas be klaidų – 9 balai; 4) už skaičių palyginimą – 6 balai.

Pirmos klasės antrojo pusmečio pabaigoje kiekviena užduotis vertinama pagal šiuos kriterijus: 1) už teisingą skaičių seką – 7 balai; 2) gebėjimą savarankiškai spręsti tekstinį uždavinį – 1 balas; 3) veiksmų eilutės atlikimas be klaidų – 8 balai. 4 ir 5 užduotis vertinamos kartu. Už teisingą palyginimą tiriamasis gauna 6 balus už abi užduotis kartu.

Sumuojant matematinio testo rezultatus galimas 22 balų maksimalus vertinimas.

Viso matematikos žinių testo atlikimas vertinamas sumuojant ir užrašant teisingus ir klaidingus atsakymus. Už teisingus atsakymus tiriamieji galėjo surinkti maksimalų 22 balų sumą. Daroma prielaida, kad kuo didesnis balas, tuo geresni matematiniai pasiekimai.

2.4. Tyrimo eiga

Tyrimas vyko dviem etapais:

Pirmasis tyrimo etapas vyko laikotarpiu nuo 2006 m. lapkričio iki 2007 m. vasario mėnesio. Kalbos tyrimo metodine priemone ištirta 50 ikimokyklinio amžiaus vaikų, iš kurių 33 turėjo kalbos trūkumą.

Antrasis tyrimo etapas vyko 2008 m. gruodžio – 2009 m. balandžio mėnesiais. Šiame etape dalyvavo iš 33 tiriamųjų, turėjusių kalbos problemų pirmajame tyrimo etape 18 vaikų. Dabar tiriamieji mokosi pirmoje klasėje. Palyginimui atrinkta dar 24 mokiniai, neturėję kalbos problemų.

2.5. Duomenų tvarkymas

Tyrimo duomenys apdoroti, naudojant statistinių duomenų apdorojimo paketo SPSS (Statistical Package for Social Science) 12.0 versiją.

Demografiniams duomenims aprašyti ir respondentų atsakymų bendrai analizei buvo naudotos dažnių lentelės. Nustatant skirtumus tarp grupių buvo taikytas Studento kriterijus nepriklausomoms imtims. Nustatant koreliacinius ryšius buvo naudojamas Pearsono koreliacijų metodas.

3.TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

3.1. Kalbos trūkumų analizė

Siekiant įvertinti vaikų kalbos problemas iki mokyklos, kalbos kortelėmis testuojami ikimokyklinio amžiaus, 5 – 6 metų vaikai. Žemiau pateikiama ištirtų vaikų kalbos trūkumų pasiskirstymas, nurodomas vaikų skaičius ir procentai.

2 lentelė. Kalbos trūkumų raiška

Kalbos sutrikimas	I tyrimo etapas		II tyrimo etapas	
	2006 m. lapkritis – 2007 m. vasaris		2008 m. gruodis – 2009 m. balandis	
	Vaikų skaičius	Procentai	Vaikų skaičius	Procentai
Kalbėjimo sutrikimas: Fonetinis – fonetinė artikuliacinė dislalija	9	27	5	33
Kalbos sutrikimas: Fonologinis – foneminė akustinė dislalija	21	64	11	61
Kalbos sutrikimas: nežymus kalbos neišsivystymas	3	9	2	6

Kaip matome pateiktoje 2 lentelėje, kad dažniausias kalbos sutrikimas yra *fonologinis – fonetinė akustinė dislalija*.

Šis sutrikimas nustatomas ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių mokiniams. Pradėjus daugiau rašyti gali būti diagnozuojama disleksija bei disgrafija. Fonologiniai sutrikimai apibūdinami įvairiais garsų tarimo trūkumais, nesusiformavusiais arba nepakankamai susiformavusiais foneminiais vaizdiniais, būtinai mokantis skaityti ir rašyti. Kitaip sakant, vaikai blogai taria bei diferencijuoja kalbos garsus. Dėl foneminės klausos netobulumo mokiniams sunkiau sekasi išmokti skaityti ir rašyti.

Iš lentelės matome, kad mažiausias skaičius yra vaikų, turinčių *nežymų kalbos neišsivystymą*. Šis kalbos sutrikimas taip pat būdingas tiek ikimokyklinio, tiek mokyklinio amžiaus vaikams. Sutrikimas apibrėžiamas kaip visos kalbos sistemos neišlavėjimas, apimantis

tiek garsų tarimą, tiek leksiką, tiek kalbos gramatinę sandarą. Kalbos trūkumas įtakoja skaitymą ir rašymą. To priežastis – nepakankamai tikslus garsų tarimas. Netaisyklingai tariant kai kuriuos garsus, ypač išryškėja foneminės klausos problemos, dėl to blogai diferencijuojami panašaus skambesio ir panašios artikuliacijos garsai.

Taigi, galima teigti, kad kalbos trūkumai įtakoja akademinis pasiekimus mokykloje.

3.2. Pirmojo pusmečio matematikos, rašymo, skaitymo pasiekimai

Matematikos pasiekimų analizė

Siekiant įvertinti tiriamųjų pirmos klasės matematikos pasiekimus pirmajame pusmetyje, buvo skaičiuotas kiekvienos matematinių užduočių teisingų atsakymų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, *t* ir *p* reikšmės.

3 lentelė. Turinčių ir neturinčių kalbos trūkumų vaikų pirmojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, *t* ir *p* reikšmės

Užduotis	Kalbos trūkumų turintys vaikai		Sutrikimų neturintys vaikai		t	p
	vidurkis	SD	vidurkis	SD		
Skaičių seka	5,94	0,236	5,88	0,448	-0,597	0,554
Tekstinis uždavinys	0,83	0,383	0,96	0,204	1,363	0,180
Veiksmų eilutė	7,44	1,723	7,88	1,035	1,008	0,320
Skaičių palyginimas	4,83	1,505	5,29	1,367	1,030	0,309

SD – standartinis nuokrypis

Kaip matome iš pateiktos 3 lentelės, kalbos trūkumų turinčių vaikų matematinių užduočių teisingų atsakymų vidurkiai yra nežymiai žemesni nei sutrikimų neturinčių vaikų.

Galima teigti, kad matematiniai gebėjimai nesiskiria tarp kalbos problemų turinčių ir neturinčių vaikų.

Rašymo pasiekimų analizė

Toliau analizuojame kalbos trūkumų turinčių ir neturinčių vaikų pirmojo pusmečio rašymo pasiekimus. 4 lentelėje pateikiami abiejų vaikų grupių rašymo klaidų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, t ir p reikšmės.

4 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių ir sutrikimų neturinčių vaikų pirmojo pusmečio rašymo klaidų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, t ir p reikšmės

Rašymo klaidos	Kalbos trūkumų turintys vaikai		Sutrikimų neturintys vaikai		t	p
	vidurkis	SD	vidurkis	SD		
Balsių keitimas	2,28	2,024	0,29	0,751	-4,433	0,000
Balsių praleidimas	0,56	1,653	0,00	0,000	-1,654	0,106
Priebalsių praleidimas	0,33	1,188	0,00	0,000	-1,380	0,175
Priebalsių keitimas	0,94	1,056	0,04	0,204	-4,105	0,000
Žodžių praleidimas	0,33	1,188	0,00	0,000	-1,380	0,175
Skiemenų praleidimas	0,28	1,179	0,00	0,000	-1,160	0,253
Raidžių sukeitimas	0,17	0,514	0,00	0,000	-1,594	0,119
Nereikalingų raidžių prirašymas	0,22	0,943	0,00	0,000	-1,160	0,253
Kitos klaidos	0,11	0,323	0,00	0,000	-1,690	0,099
Didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas	0,33	0,594	0,00	0,000	-2,760	0,009

SD – standartinis nuokrypis

Pateiktoje 4 lentelėje matome, kad kalbos trūkumų turinčių vaikų *balsių keitimo* klaidų vidurkis ženkliai didesnis nei sutrikimų neturinčiųjų. Daugiausia keičiami balsiai *e, é; u, ū*.

Sutrikimų neturintys vaikai taip pat daro klaidų *keisdami balsius* bei *priebalsius*. Tačiau šios klaidos nėra pastovios, gali būti daromos dėl nedėmesingumo, išsiblašymo.

Pirmajame pusmetyje tiriamieji rašė žodžių diktantą. Pastebima, kad kalbos trūkumų turintieji klaidų darė žymiai daugiau.

Vadinasi, jau pirmojo pusmečio pabaigoje šios grupės vaikai patiria sunkumų rašydami, be to klaidos pastovios.

Nors rezultatai nepateikti grafiškai, reikėtų paminėti, kad tiek kalbos trūkumų turintieji, tiek neturintys sutrikimų vaikai gerai formavo raides atlikdami rašymo užduotis. Tiesa, buvo tokių, kurie nejausdami peržengdavo sąsiuvinio lapo paraštės liniją. Tokios klaidos priskiriamos prie rašymo klaidų grupės *kitos klaidos*.

Skaitymo pasiekimų analizė

Dabar analizuosime pirmojo pusmečio vaikų, turinčių kalbos trūkumų skaitymo pasiekimus. Duomenys pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmojo pusmečio skaitymo klaidų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai

Skaitymo klaidos	vidurkis	SD
Pameta vietą skaitydamas	1,72	1,841
Dvejojimas, svyravimas	9,72	4,336
Žodžio praleidimas	5,89	2,193
Neperskaitė žodžio	3,67	2,326
Žodžio įterpimas	3,83	2,176
Žodžių sukeitimas	4,89	2,083
Neteisingas ištarimas (perskaitymas)	1,94	1,662

SD – standartinis nuokrypis

Iš pateiktos 5 lentelės matome, kad kalbos trūkumų turintiems vaikams ryškiai būdingos *dvejojimo, svyravimo* klaidos skaitant. Kitaip sakant, nepasitikėjimo, neužtikrintumo jausmas. Vaikai linkę *praleisti žodžius* skaitydami, jei mato, kad žodis ilgesnis, sunkesnis bei *sukeisti žodžius* vietomis bandant atspėti skaitomą žodį.

Mažiausiai klaidų tiriamieji daro *pamesdami skaitomą vietą*. Atsižvelgiant į tai, kad pirmojo pusmečio pabaigoje tiriamiesiems pateiktas tekstas nėra sudėtingas ir trumpesnis, lyginant su antrojo pusmečio pateikiamu tekstu, galima teigti, kad kalbos trūkumų turinčių vaikų grupės skaitant daromos klaidos yra pastovios.

3.3. Antrojo pusmečio matematikos, rašymo, skaitymo pasiekimai

Matematikos pasiekimų analizė

Dabar aptarsime antrojo pusmečio turinčių ir neturinčių kalbos trūkumų vaikų matematikos pasiekimus.

6 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių ir neturinčių vaikų antrojo pusmečio matematikos užduočių teisingų atsakymų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, *t* ir *p* reikšmės

Užduotis	Kalbos trūkumų turintys vaikai		Sutrikimų neturintys vaikai		t	p
	vidurkis	SD	vidurkis	SD		
Skaičių seka	6,94	0,236	6,88	0,448	-0,597	0,554
Tekstinis uždavinys	0,67	0,485	0,83	0,381	1,248	0,219
Veiksmų eilutė	6,50	1,425	6,88	1,191	0,928	0,359
Skaičių palyginimas	3,94	1,552	4,29	1,398	0,760	0,452

SD – standartinis nuokrypis

6 lentelėje matome, kad kalbos trūkumų turinčių vaikų teisingų matematikos užduočių atsakymų vidurkiai nežymiai žemesni už sutrikimų neturinčiuosius.

Rašymo pasiekimų analizė

Žemiau, 7 lentelėje pateikiami kalbos trūkumų turinčiųjų ir neturinčiųjų antrojo pusmečio rašymo pasiekimai.

7 lentelė. Turinčių ir neturinčių kalbos trūkumų vaikų antrojo pusmečio rašymo klaidų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, *t* ir *p* reikšmės

Rašymo klaidos	Kalbos trūkumų turintys vaikai		Sutrikimų neturintys vaikai		t	p
	vidurkis	SD	vidurkis	SD		
Balsių keitimas	2,72	1,742	1,00	1,180	-3,820	0,000

Balsių praleidimas	0,89	1,183	0,04	0,204	-3,455	0,001
Priebalsių praleidimas	0,94	1,662	0,08	0,282	-2,501	0,017
Priebalsių keitimas	0,67	1,237	0,04	0,204	-2,442	0,019
Žodžių praleidimas	1,22	1,833	0,17	0,482	-2,709	0,010
Skiemenų praleidimas	0,61	1,577	0,00	0,000	-1,906	0,064
Raidžių sukeitimas	1,00	1,372	0,04	0,204	-3,386	0,002
Nereikalingų raidžių prirašymas	1,11	1,410	0,04	0,204	-3,681	0,001
Kitos klaidos	0,94	1,162	0,29	0,624	-2,344	0,024
Didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas	0,67	0,686	0,17	0,482	-2,642	0,013

SD – standartinis nuokrypis

Iš 7 lentelės matome, kad kalbos sutrikimų turintys vaikai daro daug *balsių keitimų* klaidų lyginant su sutrikimų neturinčiais. Taip at šios grupės vaikams būdingos *raidžių sukeitimo* klaidos. Matome, kad tokie pat klaidų vidurkiai *keičiant priebalsius* bei *rašant didžiąją raidę sakinio pradžioje*.

Prie kitų klaidų priskiriamos klaidos, tokios kaip paraščių nesilaikymas rašant, netaisyklingas žodžio skiemens perkėlimas į kitą eilutę.

Analizuojant sutrikimų neturinčių vaikų rašymo klaidas matome, kad antrajame pusmetyje šios grupės vaikai taip pat daro klaidų, tokių kaip *balsių sukeitimas*, *kitų klaidų* (paraščių nesilaikymas), *didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas*, tačiau šios klaidos nėra pastovios.

Didesnis klaidų skaičius gali reikšti tai, kad antrajame pusmetyje tiriamieji rašė sudėtingesnę negu pirmajame pusmetyje sakinių diktantą. Sutrikimų turinčių vaikų klaidų skaičius nėra mažesnis negu pirmajame pusmetyje. Todėl galima teigti, kad šių vaikų rašymo klaidos yra pastovios.

Taigi, kalbos trūkumų turinčių vaikų rašymo pasiekimai yra menkesni ir tas skirtumas išryškėja sunkėjant rašymo užduotims.

Raidžių formavimo rezultatai tiek turinčių kalbos trūkumų, tiek neturinčiųjų sutrikimų yra geri.

Skaitymo pasiekimų analizė

Dabar analizuosime kalbos trūkumų turinčių vaikų antrojo pusmečio skaitymo pasiekimus.

8 lentelė. Antrojo pusmečio kalbos trūkumų turinčių vaikų skaitymo klaidų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai

Skaitymo klaidos	vidurkis	SD
Pameta vietą skaitydamas	1,78	2,290
Dvejojimas, svyravimas	10,17	5,618
Žodžio praleidimas	5,11	1,745
Neperskaitė žodžio	3,28	1,638
Žodžio įterpimas	4,22	1,896
Žodžių sukeitimas	3,78	1,833
Neteisingas ištarimas (perskaitymas)	1,56	1,977

SD – standartinis nuokrypis

Kaip matome iš 8 lentelės, kalbos trūkumų turintys vaikai *dvejoja, svyruoja* skaitydami, *praleidžia* bei *įterpia* savo žodžius. Klaidų skaičius nemažėja. Tai būtų galima aiškinti tuo, kad antrajame pusmetyje vaikai skaito ilgesnį ir sudėtingesnį tekstą nei pirmajame pusmetyje. Tačiau klaidos išlieka stabilios.

3.4. Turinčių ir neturinčių kalbos trūkumų vaikų pirmojo ir antrojo pusmečių pasiekimų sąsajos

Siekiant išanalizuoti ryšį tarp pirmojo ir antrojo pusmečių akademinų žinių įvertinimo, buvo skaičiuojami pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai.

Kalbos trūkumų neturintys vaikai

Matematikos pasiekimų analizė

Dabar aptarsime kalbos trūkumų neturinčių vaikų pirmojo ir antrojo pusmečių matematinius pasiekimus.

9 lentelė. Kalbos trūkumų neturinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečių matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai.

I pusmetis \ II pusmetis	Skaičių seka	Tekstinis uždavinys	Veiksmų eilutė	Skaičių palyginimas
Skaičių seka	-0,081			
Tekstinis uždavinys		0,466*		
Veiksmų eilutė			0,198	
Skaičių palyginimas				0,500*

*– statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matome iš 9 lentelės pateiktų duomenų, pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių *tekstinio uždavinio* sprendimo bei *skaičių palyginimo* rodikliai koreliuoja tarpusavyje. Didžiausia koreliacija yra atliekant *skaičių palyginimo* užduotį. Norint palyginti skaičius, reikia suvokti sąvokas „daugiau“, „mažiau“, kas daugumai šio amžiaus vaikų yra sudėtinga. Antrajame pusmetyje tokio tipo užduotys sudėtingėja, joms atlikti reikia daugiau pastangų išlaikant tarpinius rezultatus atmintyje, skaičių ir skaičiavimo taisyklių žinojimo. Skaičių palyginimas reikalauja daugiau dėmesio įgūdžių.

Kiek mažesnė koreliacija aptinkama sprendžiant *tekstinį uždavinį*. Šios užduoties atlikimas reikalauja patiems vaikams patiems savarankiškai perskaityti ir suvokti uždavinio sąlygą.

Pirmajame pusmetyje žodinio uždavinio sąlyga buvo trumpa ir nesudėtinga, todėl dauguma kalbos trūkumų vaikų šią užduotį atliko gerai, o antrojo pusmečio tekstinio uždavinio sąlyga kiek sudėtingesnė, reikalaujanti didesnio dėmesio ir atminties išlaikymo.

Apibendrinant galima teigti, kad neturinčių kalbos trūkumų vaikų skaičiavimo gebėjimai nėra pastovūs.

Rašymo pasiekimų analizė

Kalbos trūkumų neturinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio rašymo klaidų koreliacijos koeficientai pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė. Kalbos trūkumų neturinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio rašymo klaidų koreliacijos koeficientai.

II pus. I pus.	Bals. keit.	Bals. pral.	Prieb. pral.	Prieb. keit.	Žod. pral.	Skiem. pral.	Raid. sukeit.	Nereik. raid. priraš.	Kt. klaid.	Did.raid. sak. pr. raš.
Bals. keit.	0,147									
Bals. pral.		0,000								
Prieb. pral.			0,000							
Prieb. keit.				-0,043						
Žod. pral.					0,000					
Skiem. pral.						0,000				
Raid. sukeit.							0,000			
Nereik. raid. priraš.								0,000		
Kt. klaid.									0,000	
Did. raid. sak. pr. raš.										0,000

Bals. keit. – balsių keitimas; Bals. pral. – balsių praleidimas; Prieb. pral. – priebalsių praleidimas; Prieb. keit. – priebalsių keitimas; Žod. pral. – žodžių praleidimas; Skiem. pral. – skiemenų praleidimas; Raid. sukeit. – raidžių sukeitimas; Nereik. raid. priraš. – nereikalingų raidžių prirašymas; Kt. kl. – kitos klaidos; Did. raid. sak. pr. raš. – didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas.

Iš 10 lentelės matome, kad kalbos trūkumų neturinčių vaikų abiejų pusmečių rašymo rodiklių rezultatuose koreliacinio ryšio neaptikta. Balsių keitimo klaidos nepastovios, galėjo būti daromos dėl nedėmesingumo.

Kalbos trūkumų turintys vaikai

Matematinių pasiekimų analizė

Dabar pereisime prie kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmos klasės abiejų pusmečių matematikos pasiekimų analizės.

11 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečių matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai.

I pusmetis \ II pusmetis	Skaičių seka	Tekstinis uždavinys	Veiksmų eilutė	Skaičių palyginimas
Skaičių seka	-0,059			
Tekstinis uždavinys		0,000		
Veiksmų eilutė			-0,144	
Skaičių palyginimas				0,424

Kaip matome iš 11 lentelėje, tarp pirmojo ir antrojo pusmečių, vaikų, turinčių kalbos trūkumų, matematinių užduočių koreliacinio ryšio nerasta. Šios grupės vaikų matematinių pasiekimų įverčiai nesisieja, todėl negalima įžvelgti matematinių klaidų didėjimo ar mažėjimo tendencijų.

Rašymo pasiekimų analizė

Dabar paanalizuosime pirmojo ir antrojo pusmečių kalbos trūkumų turinčių vaikų rašymo pasiekimus.

12 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečių rašymo klaidų koreliacijos koeficientai

II pus. I pus.	Bals. keit.	Bals. pral.	Prieb. pral.	Prieb. keit.	Žod. pral.	Skiem. pral.	Raid. sukeit.	Nereik. raid. priraš.	Kt. klaid.	Did.raid. sak. pr. raš.
Bals. keit.	0,240									
Bals. pral.		0,756**								
Prieb. pral.			0,725**							
Prieb. keit.				0,210						
Žod. pral.					0,612**					
Skiem. pral.						0,853**				
Raid. sukeit.							0,750**			
Nereik. raid. priraš.								0,511*		
Kt. klaid.									0,487*	
Did. raid. sak. pr. raš.										0,144

Bals. keit. – balsių keitimas; Bals. pral. – balsių praleidimas; Prieb. pral. – priebalsių praleidimas; Prieb. keit. – priebalsių keitimas; Žod. pral. – žodžių praleidimas; Skiem. pral. – skiemenų praleidimas; Raid. sukeit. – raidžių sukeitimas; Nereik. raid. priraš. – nereikalingų raidžių prirašymas; Kt. kl. – kitos klaidos; Did. raid. sak. pr. raš. – didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas.

** statistikai reikšmingas skirtumas ($p < 0,01$)

* statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matome iš 12 lentelės, stipriausiai koreliuoja pirmojo ir antrojo pusmečių skiemenuų praleidimo klaidos, taip pat raidžių sukeitimo, balsių, priebalsių bei žodžių praleidimo klaidos. Pastebima, kad klaidos tiek pirmajame, tiek ir antrajame pusmetyje išlieka pastovios, jų skaičius nemažėja, o rašymo sunkumai tik gilėja ir didėja.

Skaitymo pasiekimų analizė

Pereisime prie kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmojo ir antrojo pusmečių skaitymo pasiekimų.

13 lentelė. Kalbos trūkumų turinčių vaikų pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidų koreliacijos koeficientai

II pusmetis I pusmetis	Pameta vietą skaitydamas	Dvejoja, svyruoja	Žodžio praleidimas	Neperskaitė žodžio	Žodžio įterpimas	Žodžių sukeitimas	Neteisingas ištarimas (perskaitymas)
Pameta vietą skaitydamas	0,892**						
Dvejoja, svyruoja		0,925**					
Žodžio praleidimas			0,680**				
Neperskaitė žodžio				0,720**			
Žodžio įterpimas					0,680**		
Žodžių sukeitimas						0,609**	
Neteisingas ištarimas (perskaitymas)							0,905**

** statistikai reikšmingas skirtumas ($p < 0,01$)

Kaip matyti iš 13 lentelės, visos pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidos statistikai reikšmingai koreliuoja tarpusavyje. Didžiausios koreliacijos yra abiejų pusmečių *dvejojimo*, *svyravimo* klaidos skaitant bei *neteisingas ištarimas (perskaitymas)*. Tai galima aiškinti tuo, kad pirmajame pusmetyje dar menki pirmokų skaitymo įgūdžiai nepaisant to, kad skaitomas tekstas lengvesnis, trumpesnis, sudarytas iš mažiau žodžių. Tačiau antrajame pusmetyje tekstas sudėtingesnis, ilgesnis, sudarytas iš daugiau žodžių. Pastebimas skaitymo klaidų didėjimas. Didėjant klaidų skaičiui, skaitymo sunkumas taip pat gilėja.

Mažiausia koreliacija tarp pirmojo ir antrojo pusmečio *žodžio sukeitimo* klaidų skaitant. Tai galima paaiškinti tuo, kad pirmokai labiau linkę įterpti sugalvotą savo žodį.

Apibendrinant galima teigti, kad skaitymo gebėjimai išlieka pastovūs, todėl anksčiau atsiradusios skaitymo spragos sunkiau užpildomos vėlesnėse klasėse.

4. REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad daugiausia vaikų iki mokyklos turėjo fonologinį kalbos sutrikimą – foneminę akustinę dislaliją, įtakojantis ir apsunkinantis tolesnius skaitymo ir rašymo mokymąsi sunkumus.

Tyrimas parodė, kad matematinių žinių gebėjimai tarp kalbos trūkumų turėjusių ir neturėjusių vaikų pirmajame ir antrajame pusmečiuose nesiskiria. Tai rodo, gebėjimą atlikti skaičių seką, savarankiškai išspręsti tekstinį uždavinį, palyginti skaičius tarpusavyje.

Kalbos trūkumų turėję vaikai pirmajame pusmetyje daro daugiau balsių ir priebalsių keitimo bei didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymo klaidų nei kalbos trūkumų neturėjusieji. Tai rodo, kad kalbos sutrikimas neigiamai veikia rašymo procesus. Dėl neišlavėjusios foneminės klausos prastai diferencijuojami. Todėl tai tik dar labiau apsunkina mokymąsi rašyti bei skaityti.

Kalbos trūkumų turėjusių vaikų skaitymo įgūdžiai prasti, klaidos stabilios, jų nemažėja pirmajame pusmetyje. Skaitymas sudėtingas procesas. Dėl fonologinių sutrikimų ir nesusiformavusių foneminių vaizdinių, būtinų mokantis skaityti, skaitymas tampa varginantis, nemalonus.

Tuo tarpu antrajame pusmetyje kalbos trūkumų turėję vaikai skaitydami dvejoja, linkę praleisti, įterpti, sukeisti žodžius. Šias klaidas taip pat įtakoja kalbos sutrikimas. Dėl sutrikusios foneminės klausos mokiniams sunku išmokti tiek skaityti, tiek rašyti, nes didžiausias trukdis – foneminio suvokimo stoka (Giedrienė, 1986).

Netikėtas rezultatas gautas neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimų skaičių sekos ir veiksmų eilutės nesisieja, o tekstinio uždavinio ir skaičių palyginimo įverčiai siejasi.

Nėra sąsajų tarp pirmajame ir antrajame pusmetyje daromų rašymo klaidų neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje. Tuo tarpu kalbos trūkumų turinčiųjų grupėje stebima tendencija – skiemenu, balsių, priebalsių, žodžių praleidimo, raidžių sukeitimo, nereikalingų raidžių prirašymo bei kitų klaidų (paraščių nesilaikymo) skaičius didėja. Trūkumų turinčių vaikų prieš tai išvardytų klaidų priežastis – nepilnavertė kalbinė klausa, kitaip sakant, nediferencijuotas suvokimas klausa bei nepakankama foneminė analizė.

Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimai nesisieja, todėl sudėtinga įžvelgti atliekant skaičiavimo užduotis matematinių klaidų didėjimo ar mažėjimo tendencijas.

Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje skaitymo klaidų antrajame pusmetyje daugėja. Tai galima aiškinti tuo, kad ankstesniame amžiuje turi būti taisomos, nes skaitymo įgūdžių spragas vėliau būna sunku ištaisyti.

5. IŠVADOS

1. Daugiausia vaikų iki mokyklos turėjo fonologinį kalbos sutrikimą – foneminę akustinę dislaliją.
2. Matematinų žinių gebėjimai tarp kalbos trūkumų turėjusių ir neturėjusių vaikų pirmajame ir antrajame pusmečiuose nesiskiria.
3. Kalbos trūkumų turėję vaikai pirmajame pusmetyje daro daugiau balsių ir priebalsių keitimo bei didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymo klaidų nei kalbos trūkumų neturėjusieji.
4. Kalbos trūkumų turėjusių vaikų skaitymo įgūdžiai prasti, klaidos stabilios, jų nemažėja pirmajame pusmetyje.
5. Tuo tarpu antrajame pusmetyje kalbos trūkumų turėję vaikai skaitydami dvejoja, linkę praleisti, įterpti, sukeisti žodžius.
6. Neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimų skaičių sekos ir veiksnių eilutės nesisieja, o tekstinio uždavinio ir skaičių palyginimo įverčiai siejasi.
7. Nėra sąsajų tarp pirmajame ir antrajame pusmetyje daromų rašymo klaidų neturinčių kalbos trūkumų vaikų grupėje. Tuo tarpu kalbos trūkumų turinčiųjų grupėje stebima tendencija – skiemenų, balsių, priebalsių, žodžių praleidimo, raidžių sukeitimo, nereikalingų raidžių prirašymo bei kitų klaidų (paraščių nesilaikymo) skaičius didėja.
8. Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje pirmojo ir antrojo pusmečio matematikos pasiekimai nesisieja.
9. Kalbos trūkumų turinčių vaikų grupėje skaitymo klaidų antrajame pusmetyje daugėja.

LITERATŪRA

1. Adomavičienė E. Pradinių klasių mokinių vertinimo problemos. // Gimtoji kalba I – II klasėje (1993 ir 1994 m. konferencijų medžiaga). Šiaulių pedagoginis institutas, p. 2 – 3.
2. Ambrulaitis J. Vaikų, turinčių mokymosi sunkumų, gimtosios kalbos ugdymas I klasėje. Šiauliai: leidykla Lucilijus, 2005.
3. Augienė D. Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją. // Pedagogika. 2001. Nr. 54, p. 5 – 11. ISSN 1392 – 0340.
4. Barkauskaitė M., Indrašienė V., Gailienė M., Rimkevičienė V., Vasiliauskas R. Nesėkmingo mokinių mokymosi priežasčių tyrimo teoriniai ir empiriniai aspektai. // Pedagogika. 2004. Nr. 70. p. 32 – 37.
5. Barkauskaitė M., Motiejūnienė E. Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. // Pedagogika. 2004. Nr. 70. p. 38 – 43.
6. Butkienė G., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius, 1996.
7. Diktantai pradinukui. Šiaurės Lietuva, 1997.
8. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Presvika, 2002.
9. East V., Evans L. Vienu žvilgsniu: praktinis vadovas specialiųjų poreikių tenkinimo vadovas. Vilnius: Tyto alba, 2008.
10. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma littera, 1994.
11. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. Aš myliu kiekvieną vaiką: apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Vilnius, 1996.
12. Gailienė I., Kavaliauskaitė, L. Tėvų ir mokytojų nuostatos į pradinių klasių mokinių vertinimą. // Pedagogika. 2006. Nr. 81, p. 121 – 126.
13. Garšvienė A., Dapšienė L. ir kt. Neišplėtos kalbos ugdymas: logopedo knyga. Kaunas: Šviesa, 2000.
14. Garšvinė A., Ivoškuvienė R. Logopedija. Vadovėlis specialiosios pedagogikos fakultetų studentams. Kaunas: Šviesa, 1993.
15. Gašvienė A., Ivoškuvienė R. Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. // Specialiojo ugdymo pagrindai. P. 295 – 311. 2003. Šiauliai: ŠU leidykla. J. Ambrukaitis (sud. ir ats. red.).
16. Gaulienė V., Giedrienė R., Grikainienė L. Kalbos tyrimas. Metodinė priemonė. Žuvėdra, 2000.

17. Gedutienė R., Rugevičius M. ir kt. Skaitymo ir rašymo sunkumų psichologinio įvertinimo metodika. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008.
18. Giedrinė R. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinės sambrandos tyrimas. Vilnius – PMTI, 1987.
19. Giedrienė R. Pradinukų kalbėjimo sutrikimai. Kaunas: Šviesa, 1986.
20. Glebuviene V. Gimtoji kalba. // Vėrinėlis: vaikų darželio programa. O. Monkevičienė (sud.). Vilnius: Leidybos centras, 1993.
21. Glebuviene V. Mokyklinė sambranda: fizinio ir intelektualinio vaiko brandumo tėkmės ir sūkuriai. // Priešmokyklinis ugdymas: straipsnių rinkinys. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2002, p. 27 – 33.
22. Gudonis V. Vaiko vystimosi sutrikimų priežastys. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1996.
23. Hallahan D. P., Kauffman J. M. Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera, 2003.
24. Hansen K. A., Kaufman R. K., Saifer S. Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius. Vilnius, 1997.
25. Inovatyviųjų mokymo metodų ir IKT taikymas. Metodinė priemonė specialiojo ugdymo pedagogams ir pradinių klasių mokytojams. II knyga. Švietimo plėtotės centras. Vilnius, 2007.
26. Ivanauskaitė F., Martišauskienė D. Pradinių klasių mokinių savęs vertinimas mokymosi procese. // Pedagogika. 2002. Nr. 61. p. 98 – 103. ISSN 1392 – 0340.
27. Ivoškuvienė R., Mamonienė Z., Pečiulienė O., Stošiuvienė K. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas. Šiauliai, 2002.
28. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vadovėlis pedagogikos specialybių studentams. Vilnius: UAB Petro ofsetas, 2003.
29. Kalbos raida ir sutrikimai. // Patarimai tėvams ir specialistams. J. Petrulytė (sud.). Vilnius: Viltis, 2003.
30. Levickienė N. Pirmokui tekstai ir diktantai. Šiauliai: Titnagas, 1999.
31. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Vilnius, 2003.
32. Lietuvos vaikų brandumas mokyklai: tyrimas ir problemos. V. Glebuviene, B. Grigaitė, O. Monkevičienė (sud.). Vilnius: VPU, 2004.
33. Monkevičienė O. Komunikacinė veikla. // Vėrinėlis: vaikų darželio programa. O. Monkevičienė ir kt. (sud.). Vilnius: Leidybos centras, 1993.

34. Perminienė R. Urbonienė D. Noriu aiškiai kalbėti. I dalis. Šiauliai: leidykla Lucilijus, 2005.
35. Perminienė R. Urbonienė D. Noriu aiškiai kalbėti. II dalis. Šiauliai: leidykla Lucilijus, 2006.
36. Pileckaitė – Markovienė M. Skirtingo pažangumo jaunesniųjų moksleivių savivertės, mokymosi motyvacijos ir mokyklinio nerimastingumo ypatumai. // *Pedagogika*. 2003. Nr. 67. p. 84 – 91.
37. Rupšienė L., Andriukonienė J. Pradinių klasių moksleivių nenoro mokytis atribucija. // *Pedagogika*. 2002. Nr. 62. p. 57 – 61. ISSN 1392 – 0340.
38. Sabaliauskaitė L. Penkerių, šešerių metų vaikų kalbos gebėjimai. // *Bakalauro darbas*. Šiauliai, 2007.
39. Smilgienė S. Brandos mokyklai ir pasiekimų pirmoje klasėje sąsajos. // *Magistro darbas*. Vilnius, 2008.
40. Unčiūrys J. Sutrikusios kalbos pirmaklasių rašymo ypatybės. // *Pedagogika: mokslo darbai*, 2002, tomas 55, p. 119 – 122. ISSN 1392-0340.
41. Vaikų brandumas mokyklai. // *Informacinis leidinys*. Nr. 20 (26). Vinius: LRŠMM leidybos centras, 1996.

PRIEDAI

Tekstas skaitymui

Gruodžio mėn.

Netoli miško stovi maža trobelė. Ten gyvena miško sargas – eigulys. Jo sodas už tvoros. Sode ganosi avytės. Skraido bitelės. Už tvarto gyvena ežys. (23 žodžiai)

Tekstas skaitymui

Balandžio mėn.

Sausa šakele lipa voras. Jis čia audžia savo tinklą. Bet voras su kuprine. Vorui kuprinės nuimti negali net daktarai. Ten voras saugo savo siūlus. Toks keistas voro kūnas.

Skaitymo užduočių įvertinimas

Gruodžio – balandžio mėn.

Klaidų pobūdis:

Pameta vietą skaitydamas

Dvejojimas, svyravimas

Žodžio praleidimas

Neperskaitė žodžio

Žodžio įterpimas

Žodžių sukeitimas

Neteisingas ištarimas (perskaitymas)

Klaida laikomi neperskaityti žodžiai, neteisingai perskaityti žodžiai, ir tie žodžiai, kurie keičia jų ir teksto reikšmę.

Skaitymo užduočių įvertinimo protokolas

Gruodžio – balandžio mėn.

Eil. Nr.	Klaidos pobūdis	Klaidų skaičius
1.	Pameta vietą skaitydamas	
2.	Dvejojimas, svyravimas	
3.	Žodžio praleidimas	
4.	Neperskaitė žodžio	
5.	Žodžio įterpimas	
6.	Žodžių sukeitimas	
7.	Neteisingas ištarimas (perskaitymas)	

Rašymo testo užduotys

Gruodžio mėn.

Žodžių diktantas:

Salė, bitė, tupi, dūda, žemė, bėgo, zylė.

Balandžio mėn.

Diktantas:

Ant delno guli duonelė. Tėvelis riekė duoną. Skanu duona su pienu. Skanu blynai su uogom.

Rašymo užduočių įvertinimas

Gruodžio – balandžio mėn.

Raidžių formavimas:

Geras

Vidutinis

Blogas

Rašymo klaidų pobūdis:

Fonetinės kilmės klaidos:

Balsių sukeitimas

Balsių praleidimas

Priebalsių praleidimas

Priebalsių keitimas

Žodžių praleidimas

Skiemenų praleidimas

Raidžių sukeitimas

Nereikalingų raidžių prirašymas

Kitos klaidos

Nefonetinės kilmės arba morfologinės klaidos:

Didžiosios raidės žodžio pradžioje rašymas

Rašymo klaidų protokolas

Gruodžio – balandžio mėn.

Eil. Nr.	Klaidos pobūdis	Atlikimas/ klaidų skaičius
I.	Raidžių formavimas	1. Geras 2. Vidutinis 3. Blogas
II. Rašymo klaidų pobūdis:		
1. Fonetinės kilmės klaidos:		
1.1.	Balsių keitimas	
1.2.	Balsių praleidimas	
1.3.	Priebalsių praleidimas	
1.4.	Priebalsių keitimas	
1.5.	Žodžių praleidimas	
1.6.	Skiemenų praleidimas	
1.7.	Raidžių sukeitimas	
1.8.	Nereikalingų raidžių prirašymas	
1.9.	Kitos klaidos	
2. Nefonetinės kilmės arba morfologinės klaidos:		
2.1.	Didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas	

Skaiciavimo užduotys

Gruodžio mėn.

I variantas

Įrašyk praleistus skaičius.

____, 2, ____, 4, ____, 6, ____, 8, ____, ____.

Lėkštėje buvo 8 obuoliai. Jonas suvalgė 3 obuolius. Kiek liko?

Atsakymas: ____

Suskaiciuok.

$1 + 4 = \underline{\quad}$

$2 + 4 + 1 = \underline{\quad}$

$3 + 2 + 1 = \underline{\quad}$

$3 + \underline{\quad} + \underline{\quad} = 9$

$8 - 7 + 6 = \underline{\quad}$

$8 - 2 - 1 = \underline{\quad}$

$9 - 3 + 2 - 2 = \underline{\quad}$

$3 + 3 + \underline{\quad} = 9$

Įrašyk ženklą <, >.

$5 \underline{\quad} 8$

$4 + 4 \underline{\quad} 9$

$8 - 4 \underline{\quad} 9 - 4$

$9 - 6 \underline{\quad} 8 - 6$

$8 - 3 \underline{\quad} 9 - 5$

$2 + 6 \underline{\quad} 6 - 2$

Skaičiavimo užduotys

Gruodžio mėn.

II variantas

1. Įrašyk praleistus skaičius.

1, ____, 3, ____, 5, ____, 7, ____, 9, ____.

2. Lesė 9 zylės. 5 nuskrido. Kiek zylių lesa?

Atsakymas: ____

3. Suskaičiuok.

$3 + 2 = \underline{\quad}$ $5 - 3 + 6 = \underline{\quad}$

$9 - 5 + 1 = \underline{\quad}$ $2 - \underline{\quad} + \underline{\quad} = 7$

$7 + 1 - 5 = \underline{\quad}$ $7 - 5 + 3 = \underline{\quad}$

$5 + 1 - 2 + 4 = \underline{\quad}$ $8 - 4 + \underline{\quad} = 7$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$9 \underline{\quad} 7$ $7 - 2 \underline{\quad} 4$ $7 + 2 \underline{\quad} 5 + 2$

$4 + 5 \underline{\quad} 5 + 3$ $9 - 4 \underline{\quad} 8 + 1$ $4 + 4 \underline{\quad} 5 + 2$

Skaičiavimo užduotys

Balandžio mėn.

I variantas

1. Įrašyk skaičius.

1, 2, ____, ____, 5, ____, ____, 8, ____, ____, 11, ____.

2. Vienoje lentynoje yra 12 knygų, o kitoje – 4 daugiau. Kiek knygų antroje lentynoje?

Atsakymas: ____

3. Suskaičiuok.

$7 + 3 + 9 = \underline{\quad}$ $18 - 8 - \underline{\quad} = 3$

$6 + 4 + 3 = \underline{\quad}$ $16 - 5 - \underline{\quad} = 10$

$14 + 4 = \underline{\quad}$ $15 + 5 - \underline{\quad} = 17$

$18 - 6 = \underline{\quad}$ $17 + 2 - \underline{\quad} = 11$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$19 \underline{\quad} 18$ $12 + 2 \underline{\quad} 15$

$14 \underline{\quad} 16$ $20 - 7 \underline{\quad} 11$

5. Įrašyk skaičių.

$19 - \underline{\quad} > 16$

$15 + \underline{\quad} < 20$

Skaičiavimo užduotys

Balandžio mėn.

II variantas

1. Įrašyk skaičius.

1, __, 3, __, __, __, 7, __, 9, __, __, 12.

2. Pintinėje buvo 11 agurkų, o pomidorų – 6 daugiau. Kiek pomidorų buvo pintinėje?

Atsakymas: __

3. Suskaičiuok.

$8 + 2 + 4 = \underline{\quad}$ $19 - 9 - \underline{\quad} = 6$

$9 + 1 + 7 = \underline{\quad}$ $17 - 6 - \underline{\quad} = 10$

$15 + 3 = \underline{\quad}$ $16 + 4 - \underline{\quad} = 18$

$19 - 7 = \underline{\quad}$ $14 + 3 - \underline{\quad} = 10$

4. Įrašyk ženklą <, >.

$16 \underline{\quad} 13$ $15 + 3 \underline{\quad} 20$

$17 \underline{\quad} 18$ $19 - 3 \underline{\quad} 14$

5. Įrašyk skaičius.

$12 + \underline{\quad} < 15$

$16 - \underline{\quad} > 10$

Skaičiavimo užduočių įvertinimas

Gruodžio – balandžio mėn.

- I. Žino skaičių seką. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 6 taškus.
- II. Sugeba savarankiškai išspręsti tekstinius uždavinius. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 2 taškus.
- III. Skaičiavimo veiksmus atlieka be klaidų. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 8 taškus.
- IV. Geba palyginti skaičius. Už teisingą palyginimą gauna iš viso 6 taškus. Balandžio mėn. užduotyse už teisingą palyginimą gauna iš viso 6 taškus už 4 ir 5 užduotis kartu.
- V. Kitos klaidos.

Skaičiavimo klaidų protokolas

Gruodžio – balandžio mėn.

Eil. Nr.	Klaidos pobūdis	Teisingų sprendimų skaičius	Klaidų skaičius
1.	Žino skaičių seką		
2.	Sugeba savarankiškai išspręsti tekstinius uždavinius		
3.	Skaičiavimo veiksmus atlieka be klaidų		
4.	Geba palyginti skaičius		
5.	Kitos klaidos		